

Článek Respektu - 24/05

RUBRIKA: Téma, strana: 13

Všichni žijeme v Utopii

Podle Zygmunta Baumana přichází po hajném a zahradníkovi lovec

Lidová hlasování o budoucnosti Evropy a jejich rozzlobený výsledek odhalily nečekanou věc: za úsměvem a vstřícnou fasádou na tvářích současných blahobytných Evropanů se skrývá řada výčitek, obav a nočních můr. Odkud se berou a proč? Jak jim porozumět a jak je zvládnout? Je to vůbec proveditelné? Respekt se obrátil na několik osobností doma i ve světě, jak oni vidí moderní dobu, její rizika a možná východiska. Jako první ze zamýšlené debaty přinášíme příspěvek filozofa a sociologa, autora pojmu „postmodernismus“, Zygmunta Baumana.



„Živoucí peklo není něco, co teprve přijde: pokud existuje, je již zde, je to peklo, ve kterém každý den žijeme a které společně vytváříme.“ (Italo Calvino) Foto Profimedia.cz / Corbis

Ani ti nejšťastnější z nás nežijí zcela bez problémů. Nikdy se vše nedaří tak, jak by si člověk přál. Nepříjemných a znepokojivých okolností je víc než dost: události a lidé nás přivádí do nesnází, které jsme neočekávali a které jsme si nepřáli. Obzvláště nesnesitelná jsou taková protivenství proto, že přichází bez ohlášení. Říkáme, že nás zasahují „jako blesk z čistého nebe“, takže se na ně nemůžeme připravit a případné katastrofě zabránit. Blesk z oblohy bez mráčku nelze předvídat. Nenadálá úderů, jejich nepředvídatelnost a schopnost dopadnout kdekoli a kdykoli z nich dělá nevypočítatelné pohromy a z nás bezbranná stvoření. Zatímco hrozby jsou ve své podstatě pohyblivé, rozmarné a lehkovážné, my jsme nehybnými terči – ke své obraně toho můžeme podniknout velice málo, pokud vůbec něco. Taková bezmoc je děsivá. Nejistota nahání strach. Není divu, že znovu a znovu sníme o světě bez náhod. Spořádaném světě. Předvídatelném světě. Bezpečném světě.

Návnada na dostizích

Zásluhou Thomase Moora takovým snům obvykle říkáme Utopie. Tehdy na konci 16. století se začaly hroutit zdánlivě věčné samozřejmosti, staré zvyky a zvyklosti nahlodal zub času, bujelo násilí a dosud všemocné síly se ocitly v nepoddajném a nezkratném světě, se kterým se neuměly vypořádat starými, prověřenými metodami. Na pořad dne brzy přišly improvizace a experimenty náchylné k omylům a nejistým výsledkům.

Sir Thomas jistě dobře věděl, že pokud jeho plán světa zbaveného nejistoty a strachu pochopíme jako projekt bezstarostného života, zůstane pouhým snem. Svůj záměr nazval „utopii“ v narážce na dvě řecká slova: eutopia, což znamená „dobrá společnost“, a outopia, tedy vlastně „nikde“... Jeho četní následovníci a imitátoři však byli rozhodnější, a proto také méně obezřetní. Žili již v sebevědomém světě (ať právem či neprávem, v dobrém či ve zlém), a měli dost odvahy k načrtnutí života beze strachu a dost inteligence nutné k pozdvižení toho, co „je“ na úroveň toho, co by „mělo být“. A také dosti energie, aby si vyzkoušeli oboje.

V následujících staletích se svět měl stát optimistickým místem – světem, který směřuje k utopii. Měl to být také svět, který věří, že život bez utopie není hoden svého jména a společnost bez utopie není k žití. A pokud někdo zakolísal, mohl se vždy opřít o autoritu největších mozků své doby. Třeba o Oscara Wilda:

Mapa světa, na které schází Utopie, nestojí za jediný pohled, protože opomíjí zemi, ke které Lidstvo nakonec vždy dopluje. A když vystoupí na břeh, rozhlédne se okolo sebe, spatří lepší zemi a vydá se znovu na cestu. Pokrok je uskutečňováním Utopií.

Dnes, když už máme možnost ohlédnout se zpět, vkrádá se pokušení opravit poslední větu: pokrok je spíše „honbou za utopii“ nebo „útekem před utopii, které selhaly“, než jejich uskutečňováním. Utopie sehrály roli králičí návnady na dostizích chrtů – pronásledované, ale nikdy nepolapené. Realita považovaná za „uskutečnění“ utopií byla nakonec bez výjimky shledána pouhou nepovedenou karikaturou snu a věčný důvod „vydat se znovu na cestu“ vyplýval spíše z odporu k tomu, co bylo vykonáno než z přitažlivosti toho, co možná bude teprve vytvořeno...

Z druhého břehu kanálu La Manche pochází názor dalšího moudrého muže, Anatola France, který s Oscarem Wildem velmi dobře souzní:

Bez dávných Utopií by lidé ještě stále žili v jeskyních, ubozí a nazí. To Utopie vytyčily obrysy prvního města... Odvážné sny se vyplácí. Utopie je základem všeho pokroku, pokusem o lepší budoucnost.

Zdá se, že v době Anatola France byly utopie tak hluboce zakořeněny v každodenním životě společnosti, že mu lidská existence bez utopie připadala nejen méněcenná a zásadně pochybená, ale přímo nepředstavitelná. Francovi se stejně jako mnoha jeho současníkům zdálo samozřejmé, že dokonce i troglodytů snili své utopie, díky nimž dnes nežijeme v jeskyních... Jak jinak bychom dospěli až k Hausmannovým pařížským bulvárům? Bez předchozí utopie by žádné „první město“ nikdy nevzniklo. Protože máme vždy sklon vidět v životních formách, kterým se snažíme porozumět, svůj vlastní způsob života, generace vychované k pronásledování utopii to ani jinak chápat (a považovat za samozřejmé) nemohly. A přesto se, navzdory mínění Anatola France, utopie zrodily teprve spolu s modernitou a mohly dýchat pouze v moderní atmosféře.

Od hajného k zahradníkovi

Utopie je v první řadě obrazem jiného vesmíru, odlišného od toho, v němž žijeme nebo který známe – a navíc je to vesmír, jehož původ spočívá výhradně v lidské moudrosti a zanícení. Ovšem představa, že člověk může skutečný svět nahradit jiným, jež si sám vymyslel, se v lidském myšlení před příchodem moderní doby téměř nevyskytovala. Zoufale jednotvárný koloběh před-moderních forem lidské existence poskytoval jen málo příležitostí a ještě méně pohnutek k přemýšlení o alternativních způsobech lidského života na zemi, s výjimkou apokalypsy a posledního soudu. Připíchnout fantazii na rýsovací stůl a nakreslit první utopie, k tomu člověka přiměla rostoucí neschopnost sebeobnovy lidského světa. Utopický sen potřeboval ke svému zrodu dvě podmínky. Zaprvé silný (byť třeba nejasný a nevyslovený) pocit, že svět nefunguje správně a je třeba ho opravit. Zadruhé pak víru v lidskou schopnost zhostit se takového úkolu, víru, že „my, lidé, to zvládneme“ – protože jsme vyzbrojeni rozumem schopným pochopit, co je se světem špatně, jak ho vyléčit a jak tuto léčbu naroubovat na realitu lidského bytí. Stručně řečeno, že máme schopnost vměstnat svět do podoby, která by lépe uspokojovala lidské potřeby, ať jsou nebo by mohly být jakékoli.

Můžeme říct, že jestli se postoj ke světu před nástupem moderny podobal pohledu hajného, pro moderní přístup a praxi se nejlépe hodí metafora zahradníka.

Hlavním úkolem hajného je chránit svěřené území před lidskými zásahy a zachovávat tak jeho „přirozenou rovnováhu“; jeho povinností je bleskurychle odhalit a zneškodnit pasti nakladené pytláky a zabránit cizím, neoprávněným lovcům ve vstupu do revíru. Jeho služba stojí na víře, že věci jsou nejlepší tak, jak jsou, bez cizího zásahu; že svět je posvátným řetězcem bytí, v němž každé stvoření má své správné a užitečné místo, přestože lidské duševní schopnosti jsou příliš omezené na to, aby dokázaly pochopit moudrost, soulad a řád božího záměru.

Se zahradníkem se to má jinak. Ten se domnívá, že nebýt jeho nepřetržité péče a úsilí, na světě by vůbec žádný řád nebyl. Zahradník ví nejlépe, jaké druhy rostlin by měly nebo neměly růst na pozemku svěřeném do jeho péče. Nejdřív vymyslí nejlepší vhodný plán a potom se postará o to, aby byla jeho vize vryta do záhonu. Svoji představu vnutí půdě tak, že pomůže správným druhům rostlin v růstu a vytrhá a zničí všechny ostatní – přejmenované na „plevel“ –, jejichž nežádoucí přítomnost neodpovídá celkové harmonii plánu.

Právě zahradníci jsou nejhrošivějšími tvůrci utopii. Vždyť přece „zahrady vždy doplouvají“ až k jejich vymyšlené představě ideální harmonie, a jsou tak – abychom připomněli větu Oscara Wilda – předobrazem cesty, jakou lidstvo doplouvá k zemi nazývané „utopie“.

Vzhůru na lov

Slychá-li dnes člověk obraty jako „zánik utopie“, „konec utopie“ či „úpadek utopické představivosti“ opakované dost často na to, aby se ujaly, usadily se v obecném povědomí a začaly být považovány za samozřejmé, je to proto, že postoj zahradníka dnes ustupuje přístupu lovce. Na rozdíl od obou předchozích typů lovců nemohou být lhotejnější k celkové „rovnováze věcí“ – ať už „přirozené“, vymyšlené nebo uskutečněné. Jediným cílem, který pronásledují, je další kořist, dost velká, aby naplnila jejich lovecký ranec až po okraj. Můžeme si být jisti, že péči o to, aby byl po skončení lovu obnoven stav zvěře bloudící lesem, za svou povinnost nepovažují. Pokud by obzvlášť vydařený lov zbavil les zvěře nadobro, lovci se vždy mohou přemístit do jiné relativně nedotčené divočiny, kde se to budoucími loveckými trofejemi ještě stále jenom hemží. Možná mají podezření, že snad jednou, ve vzdálené a dosud neurčité budoucnosti, z planety nevyčerpané lesy zmizí. To však není naléhavý problém a už vůbec ne jejich problém: nijak to neovlivní výsledek dnešního lovu, a tak to není vyhlídka, kterou by se jednotlivý lovec nebo lovecké sdružení cítili povinni zaobírat a či dokonce něco v tom směru podnikat.

Dnes jsme všichni lovci. Donutila nás k tomu hrozba, že jinak budeme vyloučeni z lovu, pokud ne rovnou degradováni do stavu lovné zvěře. Není proto divu, že okolo sebe vidíme převážně jiné lovce, stejně osamělé, jako jsme my sami, nebo lovcí ve smečkách, o což se také občas pokoušíme. To, co děláme a čeho jsme svědky, se nazývá „individualizací“. A museli bychom se opravdu hodně snažit, abychom našli zahradníka, který si předem promýšlí harmonii za plotem své soukromé zahrady, a potom ji tam jde uskutečnit. Zcela jistě nenalezneme hajného s tak vysokými a upřímně míněnými ambicemi (což je hlavním důvodem, aby byli lidé s „ekologickým svědomím“ znepokojeni a snažili se zbucovat nás ostatní). Jejich stále nápadnější nepřítomnost se nazývá „deregulací“.

Je naprosto jasné, že ve světě obydleném především lovci nezbyvá na utopické blouznění místo a že by jen málokdo bral utopické plány vážně, pokud by mu je někdo předložil k posouzení. Protože i kdybychom věděli, jak udělat svět lepším, není vůbec jasné, kdo by byl ochoten a kdo touží něco takového provést... Jak si nedávno povšiml Jacques Attali v *La voie humaine* (Lidská cesta), „národy ztratily vliv na běh věcí a přenechaly silám globalizace všechny prostředky k pochopení toho, kam svět směřuje, a k obraně před všemi podobami strachu... Individualismus triumfuje. Nikdo, nebo téměř nikdo, již

nevěří, že měnit životy jiných lidí je pro něj nějak důležité. Nikdo, nebo téměř nikdo, nevěří, že volby mohou podstatně změnit jeho život nebo stav světa.“ Rogetův Tezaurus, právem uznávaný za věrné zachycení změn v používání jazyka, dnes správně řadí pojem „utopický“ do těsné blízkosti výrazů „imaginární“, „fantastický“, „fiktivní“, „chimérický“, „postavený na vodě“, „nepraktický“, „nereálný“, „nerozumný“ nebo „iracionální“.

Pončo pro velblouda

Jsme tedy skutečně svědky konce utopie? Ujišťuji vás, že kdyby utopie uměla mluvit, a byla navíc obdařena vtipem Marka Twaina, pravděpodobně by trvala na tom, že psát jí nekrolog je poněkud předčasně... A měla by pro takové tvrzení opravdu dobré důvody. Vyťukajte slovo „utopie“ na klávesnici svého počítače a vyhledávač Google vám najde 4 400 000 webových stránek. To je i v přebujelém světě internetu působivý výsledek a jen stěží obraz zahrnující mrtvolu nebo předsmrtných křečí.

Podívejme se ale na nalezené stránky blíže. Ta první a pravděpodobně nejefektivnější v seznamu informuje surfery o tom, že „Utopie je jednou z nejrozšířenějších interaktivních her na světě dostupných zdarma – účastní se jí více než 80 000 hráčů“. Potom jsou tu volně roztroušeny staromódní odkazy k dějinám utopických myšlenek a ke vzdělávacím centrům, jež nabízejí kurzy takových dějin – nejčastěji je tu zmiňován sám praotec celé myšlenky Thomas Moore. Ale když se to vezme kolem a kolem, tvoří takové odkazy jasnou menšinu nalezených stránek. Nebudu předstírat, že jsem prošel všechny čtyři miliony čtyři sta tisíc odkazů (takový záměr by nejspíš patřil mezi nejutopičtější z utopických projektů), ale po přečtení statisticky dostatečného náhodného vzorku jsem dospěl k závěru, že termín „utopie“ si přivlastnily cestovní kanceláře spolu s designérskými a kosmetickými firmami. Všechny nabízejí individuální služby jednotlivcům hledajícím individuální potěšení a únik z individuálně prožívaného utrpení.

Získal jsem ještě jeden dojem: v řídkých případech, kdy se na komerčních webových stránkách objeví slovo „pokrok“, nesymbolizuje již pohyb vpřed. Spíše než honbu za nepolapitelnou utopií naznačuje záchranu, šťastný únik. Úprk před katastrofou, která nám dýchá na krk...

Zdá se, že pokrok už neznamená zlepšení, ale přežití. Už se o něm nepřemýšlí v kontextu naléhavé touhy spěchat kupředu, ale spíše ve spojení se zoufalou snahou udržet se v kole. Ne postup, povznesení nebo jakékoliv jiné zdokonalení, ale snaha ubránit se vyloučení. Pozorně nasloucháte informaci, že v nadcházejícím roce bude Brazílie „jediným pravým místem, kam letos v zimě vyrazit za sluncem“ jenom proto, abyste si uvědomili, že vás nikdo nesmí potkat na místě, kde podobně postavení lidé jako vy měli být k vidění loni. Musíte „se zbavit ponča“, jež bylo tak in před rokem – čas kráčí kupředu a vy se teď dozvídáte, že v ponču „vypadáte jako velbloud“. Proužkovaná saka a trička jsou pryč – prostě proto, že je už všichni mají... A tak to pokračuje; nechcete-li utonout, nepřestávejte surfovat – což znamená měnit šatník, nábytek, tapety, vlastní vzhled, zvyky, krátce řečeno sami sebe tak často, jak jen dokážete. Nemusím dodávat, protože je to zřejmé, že takový důraz na vzdávání se věcí – jejich odhazování, zbavování se jich – místo jejich přivlastňování skvěle zapadá do logiky konzumní ekonomiky. Lidé lpící na včerejších šatech, počítačích, mobilech nebo kosmetických výrobcích by uvrhli do záhuby hospodářství, jehož jediným zájmem a sine qua non podmínkou přežití je rychlé a stále se zrychlující odepsání nakoupených výrobků do šrotu a v němž je rychlý odvoz odpadu průmyslem na špičce pokroku.

Světlo v okně pokoje

To, oč tu běží, se stále častěji jmenuje únik. Ze sémantického hlediska je únik pravým opakem utopie, ale psychologicky je to jediná dostupná náhražka – nové vyjádření uzpůsobené podobě naší deregulované a individualizované společnosti konzumentů. Už nemůžete vážně pomýšlet na to, že uděláte svět lepším místem k životu: nedokážete si ani bezpečně zajistit místo, které jste si pro sebe vykutali ve světě, jaký je. Vaším obavám a vašemu úsilí zbývá jenom boj s prohrou: zkuste se alespoň udržet mezi lovci, protože jedinou alternativou je ocitnout se mezi lovenými. A boj proti prohře je úkol, který bude vyžadovat plnou pozornost a nasazení dvacet čtyři hodin denně, sedm dní v týdnu. Chce to neustálý pohyb, nezastavovat se a hýbat se co nejrychleji...

Svět uvedený do pohybu a poháněný nutkáním k úniku živě popsal rusko-americký básník a filozof Joseph Brodsky. Osudem chudých a poražených je násilná vzpoura nebo – častěji – drogová závislost. „Obecně vzato, člověk, který si vstříkne do žíly heroin, to dělá ze stejného důvodu, z jakého si vy kupujete video,“ řekl Brodsky studentům na Dartmouth College v červenci 1989. Stejně jako budoucí majetní lidé, jimiž se posluchači Dartmouth College hodlají stát, i vás začne nudit práce, manžel či manželka, milenec či milenka, pohled z okna, nábytek nebo tapety ve vašem pokoji, vaše myšlenky, vaše já. Podle toho také začnete vymýšlet způsob jak uniknout. Kromě pomůcek zmíněných výše můžete vyzkoušet změnu zaměstnání, bydliště, společnosti, země, podnebí, můžete se vrhnout do víru promiskuity, alkoholu, cestování, drog, lekcí vaření nebo psychoanalýzy...

Můžete dokonce vyzkoušet všechno najednou, a možná to nějakou dobu bude fungovat. Až do chvíle, kdy se probudíte v ložnici s novou rodinou a vyměněnou tapetou, v jiném státě a rozdílném podnebí, s hromadou účtů z cestovní kanceláře a od cvokaře, ale se stále stejně zatuchlým pocitem při pohledu na denní světlo, které proudí oknem pokoje...

Vynalezni sám sebe

Andrzej Stasiuk, pozoruhodný polský romanopisec a vnímavý analytik života dnešního člověka, upozorňuje, že „možnost stát se někým jiným“ je dnešní náhražka dlouho odložené a zanedbávané spásy a vykoupení. „Pomocí rozličných technik můžeme změnit svá těla a dát jim jiný tvar... Když se člověk probírá luxusními časopisy, nemůže se ubránit dojmu, že na svém křídovém papíře vyprávějí pouze jeden příběh – o tom, jak může člověk proměnit svoji osobnost. Začne dietami, okolím, domovem a skončí rekonstrukcí své psychické struktury, což se často ukrývá pod kódovým označením ‚být sám sebou‘.“

Slawomir Mrozek, světově proslulý polský spisovatel, se Stasiukovou hypotézou souhlasí: „Když jsme se dříve cítili nešťastní, dávali jsme vinu Bohu, tehdejšímu správci světa; předpokládali jsme, že nefidí svět, jak by měl. Tak jsme mu dali padáka a jmenovali jsme novými manažery sami sebe.“ Jenže, zjišťuje Mrozek, který přitom kleriky a vším náboženským pohrdá – změna vedení obchody nezlepšila. Protože od chvíle, kdy se sen a naděje na lepší život soustředily pouze na naše vlastní ego a omezily na pohrávání si s tělem a duší, „naše ambice a pokušení nechat své ego narůst ještě více nemají hranic... Řekli mi: vynalezni sám sebe, vynalezni vlastní život a spravuj jej, jak se ti zlíbí, v každém okamžiku, od počátku až do konce. Ale jsem schopen takovému úkolu dostát? Bez pomoci, zkoušek, pokusů, chyb, oprav, a především pochyb?“ Můžeme říci, že bolest způsobená příliš omezenými možnostmi volby byla nahrazena stejně silnou bolestí, tentokrát ovšem působenou povinností volit bez důvěry v rozhodnutí, jež jsme učinili, a bez jistoty, že nás následné volby dovedou blíže k cíli. Mrozek přirovnává svět, ve kterém žijeme, k „stánku na tržišti přeplněném kostýmy a obklopeném davem pátrajícím po svém ‚já‘... Kostýmy můžeme měnit donekonečna – jak nádherná svoboda... Vydejme se hledat skutečné vlastní já, je to báječná zábava – pod podmínkou, že skutečné já nikdy nenajdeme. Protože kdyby se nám to povedlo, bylo by po legraci...“

Sen o dřině bez konce

Sen o tom, že proměnou vlastního ega je možné učinit nejistotu méně tísnivou a štěstí trvalejším a že ego lze změnit zahalením do nových šatů, je „utopií“ lovců – „deregulovaná“, „privatizovaná“ a „individualizovaná“ verze starosvětských představ o dobré společnosti, pohostinné k lidskému rozměru svých členů. Lov je úkol, kterému se musíme věnovat naplno; pohlcuje velké množství soustředění a energie, neponechává čas téměř na nic jiného, a odvrací tak pozornost od své nekonečné povahy a odkládá ad calendas graecas chvíli, kdy si budeme muset naplno uvědomit, že splnit zadaný úkol není možné. Jak již před staletími prorocky poznamenal Blaise Pascal: lidé ve skutečnosti touží, „aby jim nějaká nová, omamná posedlost, jako jsou sázky, lov nebo poutavé představení, zabránila v přemýšlení o tom, čím jsou...“ Lidé chtějí uniknout potřebě myslet na své „nešťastné postavení“, a proto „dáváme přednost lovu před polapením“. „Samotná kořist by nás nezbavila myšlenek“ na hrozné, ale obtížně řešitelné nedostatky naší sdílené zkušenosti, „ale lov ano“.

Potíž je v tom, že jakmile si k lovu jednou přičichneme, stává se posedlostí. Polapení kořisti je antiklimax; díky němu je představa dalšího lovu pouze ještě lákavější, protože naděje, které lov provází, se ukazují jako nejpříjemnější (jediný příjemný?) zážitek z celé akce. Chycení kořisti je předzvěstí konce nadějí – pokud nezačneme okamžitě plánovat další lov nebo se do něj hned nepustíme.

Je to konec utopie? V jistém smyslu ano, vezmeme-li v úvahu, že původní utopie moderny ohlašovaly chvíli, kdy se čas zastaví – vlastně konec dějin. V životě lovce ovšem taková chvíle neexistuje, není v něm okamžik, kdy by bylo možné prohlásit, že úkol je splněn, mise ukončena a následuje věčná radost z kořisti. Ve společnosti lovců není představa konce lovu lákavou, ale naopak hroznou vyhlídkou – může totiž znamenat pouze osobní prohru. Zazní rohy ohlašující počátek nového dobrodružství, štěkot loveckých psů znovu připomene sladké vzpomínky na minulé hony a všichni ostatní vyrazí na další lov, se vzrušením, které nikdy neskončí... Jenom já budu stát stranou, vyloučený a nechtěný, odstavený od zábavy ostatních, pouhý pasivní divák na druhé straně plotu, který vše sleduje, ale nesmí nebo nedokáže se k rozkuráženým kumpánům připojit, pouze vše z povzdálí vidí a slyší. Pokud je život v podobě průběžného a nekonečného lovu novou utopií, je to – na rozdíl od utopií minulosti – utopie nekonečna. Skutečně divná utopie, nahlížíme-li ji ortodoxními měřítky; zatímco původní utopie nabízely konec lopocení, utopie lovců přináší sen o dřině bez konce.

Urovňte jim cestu

Je to neobvyklá, podivná utopie, ale přesto je to utopie, protože slibuje stejnou nedosažitelnou odměnu, jakou si věšely na štít všechny utopie předchozí: konečné, radikální řešení všech lidských problémů minulých, současných i budoucích a konečný a radikální lék na všechno utrpení a bolest lidstva. Je neobvyklá především proto, že přenesla řešení a léky z „dálky“ na území „tady a teď“. Místo života směřujícího k naplnění utopie nabízí život uvnitř utopie. Pro zahradníky znamenala utopie konec cesty – zatímco pro lovce je to cesta sama. Zahradníci si konec cesty představovali jako ospravedlnění a konečný triumf utopie. Pro lovce by konec cesty znamenal konečnou, potupnou porážku utopie, kterou prožívají. A k porážce patří i posměch, protože by se jednalo o naprostou osobní prohru a důkaz selhání. Ostatní lovci hon nepřerušují a neúčast na něm je možné vnímat pouze jako hanbu vlastního vyloučení, čili (podle všeho) vlastní nedostatečnosti. Utopie přenesená z mlhavé „dálky“ do hmatatelného „tady a teď“, utopie, kterou prožíváme, místo abychom k ní směřovali, se vzpírá měřítkům; je vlastně nesmrtelná. Ale její nesmrtelnost byla dosažena za cenu křehkosti a zranitelnosti všech, kteří se k vábívému životu v ní nechali svést.

Na rozdíl od utopií minulosti nenabízí utopie lovců, že dá životu smysl, ať už skutečný nebo falešný. Pomáhá pouze odehnat otázku po smyslu života z mysli. Když byl běh života přetvořen v nekončící sérii činností, jež jsou samy sobě cílem, když je každá epizoda vnímána jako předehra k následující události, není příležitost k úvahám o směru a smyslu všeho počínání. Pokud se nakonec taková příležitost přece jen naskytne, v okamžiku, kdy lovu přestaneme stačit nebo jsme z něj vyloučeni, je na úvahy o zákrutech životní cesty obvykle příliš pozdě – stejně jako je pozdě vystoupit proti jejímu současnému směru a zpochybnit jeho správnost.

Bylo by obtížné, ba nemožné shrnout celý příběh lépe, než to již učinil velký Italo Calvino slovy vloženými do úst Marca Pola: Živoucí peklo není něco, co teprve přijde: pokud existuje, je již zde, je to peklo, ve kterém každý den žijeme a které společně vytváříme. Existují dvě cesty, jimiž lze uniknout z jeho utrpení. Ta první je pro většinu lidí snadná: přijměte peklo a staňte se natolik jeho součástí, že jej přestanete vnímat. Ta druhá je nebezpečná a žádá si neustálou pozornost a porozumění: snažte a učte se rozpoznávat, kdo nebo co uprostřed pekla peklem není, a potom jim pomozte přežít. Vytvořte pro ně místo.

Kdo je Zygmunt Bauman

Profesor Zygmunt Bauman (80) , jeden z nejvlivnějších současných evropských sociologů a filozofů, prožil své vlastní vystřízlivění z utopie. Syn chudých polských Židů z Poznaň uprchl na podzim 1939 s rodiči před postupující německou armádou do SSSR, kde se stal důstojníkem Rudé armády a přechodně také stoupencem marxismu. Nově nabyté společenské postavení mu po návratu do Varšavy otevřelo dveře k univerzitnímu studiu a smazalo rozdíl mezi Zygmuntem a jeho celoživotní partnerkou Janinou, původem z bohaté kosmopolitní židovské rodiny tvrdě zasažené holocaustem. Šťastných dvacet let, které mladý úspěšný pár prožil uvnitř komunistického snu o nové společnosti, skončilo novým probuzením antižidovských nálad v Polsku druhé poloviny 60. let. Po vyhazovu z Varšavské univerzity v roce 1968 odešel profesor sociologie Bauman i s rodinou nejdříve do Izraele a odtud po třech letech do britského Leedsu, kde žije dodnes a kde působil jako vedoucí katedry sociologie na tamní univerzitě.

Po svém penzionování v roce 1990 publikuje neuvěřitelně vitální Zygmunt Bauman téměř každý rok jednu knihu a často se vydává na několikaměsíční přednášková turné do Ruska, východní Evropy, Číny a Německa. Ve svých publikacích Zygmunt Bauman pojednává škálu společenských jevů od holocaustu přes globalizaci až po televizní reality show Big Brother. Myslitel zaujatý morálním rozměrem lidského života a nazývaný „prorokem postmodernismu“ je v Česku známý mimo jiné díky překladu své zřejmě nejvýznamnější knihy *Modernita a holocaust*, v níž ukazuje, že nepostradatelnou podmínkou holocaustu byla technologická a byrokratická mašinerie moderní – a nikoli tedy pouze německé – společnosti. V Česku vyšly také např. knihy *Úvahy o postmoderní době*, *Individualizovaná společnost* či *Tekutá modernita*.

Anglickou verzi můžete nalézt [zde](#).

Autor je sociolog a filozof.

Zygmunt Bauman